

УДК 37:124.3-053.6:796

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ЦІЛЕСПРЯМОВАНOSTІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Касіч Н.П.

Інститут проблем виховання
Національної академії педагогічних наук України,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті розкрито педагогічні умови, зміст, форми та методи виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності. З цієї метою проаналізовано виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах. Висвітлено значення й ефективність педагогічних умов щодо виховання цілеспрямованості в загальноосвітніх навчальних закладах й акцентовано на необхідності залучення учнів 7-9-х класів до фізкультурно-оздоровчої діяльності. **Ключові слова:** педагогічні умови, цілеспрямованість, виховання цілеспрямованості, старші підлітки, фізкультурно-оздоровча діяльність.

Постановка проблеми. Вивчення літературних джерел [1; 4; 5; 6] та існуючий досвід переконливо доводять, що завдання виховання цілеспрямованості старших підлітків у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності не можна успішно вирішувати за допомогою одного або групи методів, навіть якщо вчителі фізичної культури, тренери професійно володіють ними. З огляду на це найкраще у вихованні цілеспрямованості учнів 7-9-х класів застосувати сукупність ефективних педагогічних умов та методів тощо. Слід зазначити, що проблематика фізкультурно-оздоровчої

діяльності завжди перебувала у центрі уваги суспільства, з огляду на це наше дослідження є актуальною і мало розробленою проблемою.

У сучасних умовах стрімких змін, оновлень, розвитку українського суспільства актуалізується проблема удосконалення педагогічних умов, змісту, форм і методів виховної роботи з учнівською молоддю. Також, необхідність дослідження даної теми зумовлене поступовим зниженням у старших підлітків інтересу до фізичного виховання, фізкультурно-оздоровчої діяльності, що веде до неповноцінного фізичного розвитку

й формування учнів як особистостей, майбутніх захисників Батьківщини [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впродовж останніх років здійснено низку досліджень, присвячених окремим аспектам вирішення проблеми виховання вольових якостей учнівської молоді. Це, насамперед, дослідження основ формування у підлітків готовності до вольових напружень (І. Дудник), виховання вольових якостей в учнів середнього шкільного віку в процесі занять фізичною культурою (А. Артюшенко), організації та проведення спортивних змагань й фізкультурно-оздоровчої діяльності (М. Тимчик) тощо. Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що на сьогодні накопичено певний досвід виховання вольових якостей учнівської молоді, однак проблема виховання цілеспрямованості учнів 7-9-х класів у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності досліджена недостатньо.

Мета статті. Розкрити зміст педагогічних умов виховання цілеспрямованості старших підлітків засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Методика формувального етапу експерименту виховання цілеспрямованості учнів 7-9-х класів у фізкультурно-оздоровчій діяльності передбачала реалізацію ефективних педагогічних умов, які ми визначили як головні.

Педагогічна умова «Розроблення програмно-змістового забезпечення виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності» – передбачала побудову виховного процесу учнів 7-9-х класів таким чином, щоб зміст фізкультурно-оздоровчої діяльності був структурований, послідовний з чітким дотриманням мети та запланованих завдань тощо.

Програмно-змістове забезпечення виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності передбачало дотримання таких завдань як: розкриття змісту занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю; встановлення необхідності бути цілеспрямованим учнем, доводити розпочату справу до логічного кінця у процесі навчальної, виховної, фізкультурно-оздоровчої діяльності та у житті в цілому; формування спільно з учнями виховних та спортивних завдань та розв'язання їх, з урахуванням світобачення, потреб, мотивів та інтересів кожного підлітка; урахування статевих, вікових, психологічних та анатомо-фізіологічних особливостей старшого підліткового віку; відповідність змісту занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю меті виховного процесу та кінцевому спортивному результату; здійснення системного та диференційованого підходу тощо.

Програмно-змістове забезпечення виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності передбачало добитися від учасників виховного процесу наступне:

- Усвідомлення учнями 7-9-х класів цілеспрямованості як важливої вольової якості особистості;

- Доброзичливого ставлення старших підлітків до партнерів по спортивній команді та до суперників (дотримання правил «Fairplay»), але із стремлінням, бажанням досягти успіху в фізкультурно-оздоровчій та спортивній діяльності;

- Розуміння учнями 7-9-х класів важливості поваги до учителів, тренерів, цінності їх професіоналізму, й, що досягнення бажаної цілі можливе лише за умови співпраці з ними тощо;

- Отримання задоволення від подолання сильних труднощів у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, радісного переживання від процесу досягнення мети, що дозволить старшим підліткам у майбутньому досягти бажаних успіхів й бажання брати участь в різних формах фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Педагогічна умова «Залучення старших підлітків до організації та проведення змагальної діяльності на різних регіональних рівнях на основі створення ситуацій успіху» – впроваджувалася з метою самоосагнення учнів 7-9-х класів в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності; визначення готовності до цілеспрямованості як важливої вольової якості.

У процесі організації змагальної діяльності учителі фізичної культури і тренери спортивних секцій створювали умови, за яких учні 7-9-х класів взаємодіяли між собою у фізкультурно-оздоровчій діяльності: готували спортивний інвентар; разом із педагогами розробляли сценарій змагань; готували музичний супровід змагань з плавання; організовували та брали участь у марафоні з плавання, який передбачав пропливти максимально більшу дистанцію серед однолітків школи у встановлений період; старші підлітки залучали друзів, батьків, знайомих для створення груп підтримки (вболівальники) на змаганнях з плавання; учні 7-9-х класів самостійно фіксували спортивні результати (здійснювали суддівство, вели протоколи змагань) та статистику змагальної діяльності; залучали молодших школярів до проведення тренувальних занять, що давало можливість старшим підліткам бути в ролі вчителя-тренера й зрозуміти складність професійної діяльності педагогів (такий підхід сприяв кращим відносинам між тренерами та школярами). Такий підхід, сприяв тому, що учні 7-9-х класів з більшою зацікавленістю ставилися до різних аспектів виховання цілеспрямованості засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Сучасне виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, на думку М. Тимчика та О. Остапенка, буде ефективним, якщо воно будуватиметься за умов використання змагальної діяльності. Оскільки, під час змагань учні 7-9-х класів реалізують власні бажання та інтереси; мають можливість самоствердитися з однолітками; проявляють творчість та винахідливість тощо. На думку педагога, вмиле використання змагальної діяльності формує в школярів прагнення до здорового суперництва, досягти поставленої цілі, долати труднощі, завершувати розпочату справу до логічного кінця, досягати успіху у спортивній справі тощо [4; 6].

Також, у процесі організації та проведенні змагальної діяльності учителі фізичної культури і тренери спортивних секцій (з плавання, фітнесу та ін.) створювали умови, за яких старші підлітки формували звичку до систематичних занять; набували уміння й навички самостійно виконувати фізичні вправи без втручання дорослих; краще виконували тактичні та технічні прийоми у пев-

ному виді спортивної роботи, що давало можливість учням 7-9-х класів самоствердитися, самовиразитися, мати повагу серед однолітків й вірно проводити дозвілля за межами школи.

Педагогічна умова «Налагодження взаємодії сім'ї і школи у вихованні цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності» – розроблялася з метою залучення батьків та членів родини до спільної виховної, фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Спільна взаємодія й співпраця учителів фізичної культури, тренерів спортивних секцій, педагогічного колективу школи з батьками, членами родини, старшими підлітками та їх найближчим оточенням в сучасних умовах набуває особливої важливості, оскільки теперішня молодь малорухлива, уникає фізичних навантажень, не дотримується здорового способу життя тощо. Тому, враховуючи сукупність даних факторів, важливо залучати учнів 7-9-х класів до спільної з батьками та учителями фізкультурно-оздоровчої діяльності, оскільки моральні, вольові, фізичні якості старших підлітків вкрай ефективно формуються й реалізуються під час активного дозвілля в школі та за її межами. На нашу думку, запропонована цікава, нова рухова активність для школярів носить високий виховний вплив, якщо вона організовується разом із однолітками та членами родини. Адже загалом відомо, що ігрова діяльність за інтересами учнів викликає позитивні емоції, які старші підлітки можуть розділити із своїм найближчим оточенням, що дає можливість вчителям фізичної культури, тренерам спортивних секцій та батькам у повній мірі формувати необхідні якості для цілеспрямованої особистості.

Також важливим було, за допомогою батьків та членів родини, проаналізувати умови місцевості де проживають учні підліткового віку, оскільки це допомогло вчителям фізичної культури, тренерам спортивних секцій вивчити життєдіяльність старших підлітків, своєчасно визначити, якими формами та засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності рекомендовано займатися, а якими небажано або, які будуть менш ефективні у процесі виховання цілеспрямованості старших підлітків.

Дана педагогічна умова була ефективною щодо виховання цілеспрямованості старших підлітків, оскільки забезпечувала взаємодію сім'ї, школи, спортивних секцій та гуртків. Так, особистий приклад батьків та членів родини додатково мотивував старших підлітків разом відвідувати спортивні зали, басейни, проводити в домашніх умовах фізкультурно-оздоровчу діяльність тощо. Налагодження роботи школи і сім'ї дало змогу учителям фізичної культури та тренерам контролювати й вносити корективи щодо організації дозвілля за місцем проживання учнів 7-9-х класів у вільний від навчання час, що у свою чергу сприяло збільшенню рухової активності, формуванню здорового способу життя.

Зміст педагогічної умови «Забезпечення комплексної роботи з вчителями фізичної культури, тренерами з плавання та фітнесу щодо виховання цілеспрямованості учнів 7-9-х класів» – передбачав розроблення спільної, узгодженої стратегії виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Дана педагогічна умова була спрямована забезпечити злагоджену, спільну роботу з учителями фізичної культури та тренерами для досягнення поставленої мети, щодо виховання цілеспрямованості старших підлітків, через реалізацію розробленого програмно-змістового забезпечення та дієвих виховних форм і методів у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності. Тому, була здійснена підготовка учителів фізичної культури та тренерів з метою підвищення їх педагогічної майстерності, яка передбачала участь у круглих столах де кожен мав можливість висловити власне бачення щодо виховання цілеспрямованості засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності; у педагогічних радах загальноосвітніх навчальних закладах де здобувалася підтримка керівництва та усього педагогічного колективу щодо здійснення експериментальної роботи тощо; підготовлених лекцій щодо здійснення дослідження із старшими підлітками; відвідуванні відкритих фізкультурно-оздоровчих занять із використанням плавання та фітнесу тощо; впровадження сучасних фізкультурних форм та виховних методів із вивченням педагогічного досвіду щодо проблем виховання цілеспрямованості учнів 7-9-х класів.

Експериментальна робота ґрунтувалася на комплексній роботі з вчителями фізичної культури, тренерами з плавання щодо виховання цілеспрямованості учнів 7-9-х класів; суб'єкт-суб'єктній взаємодії підліток-тренер-учитель фізичної культури та творчого підходу усіх учасників фізкультурно-оздоровчої діяльності, а саме: 1) усі дії учителів фізичної культури, тренерів з плавання будувалися на демократичній основі у роботі з учнями 7-9-х класів, довірі один до одного, спільній взаємодії з урахуванням інтересів, бажань та потреб старших підлітків у процесі виховної фізкультурно-оздоровчої діяльності; 2) під час організації занять з оздоровчого плавання, змагань та інших спортивних заходів, використовувалася сукупність необхідних методів та створювалися умови для об'єктивного визначення здібностей учнів 7-9-х класів, виховання цілеспрямованості старших підлітків засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності тощо. За допомогою таких підходів учителі фізичної культури, тренери мали можливість встановити спортивні уподобання учнів 7-9-х класів, які фізкультурні елементи посилені для школярів, від яких вони отримують радість та задоволення, що є невід'ємною частиною гармонійного розвитку особистості старшого підлітка.

У контексті даної педагогічної умови у роботі з вчителями фізичної культури, тренерами з плавання та фітнесу значна увага приділялася урахуванню вікових, анатомо-фізіологічних та психологічних особливостей учнів 7-9-х класів. Тому ми радили педагогам здійснювати не спортивну, а фізкультурно-оздоровчу діяльність, але при цьому використовувати спортивні форми навчально-виховної роботи. Також ми радили учителям фізичної культури та тренерам не імітувати та не копіювати шаблонний стиль викладання занять інших колег, які часто використовують авторитарний стиль проведення фізкультурних занять, спрямований лише на виконання навчальної програми без творчого підходу, що не

сприяє вирішенню необхідних виховних завдань. Було акцентовано на тому, що метою експериментальної роботи є виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності, а не досягнення спортивного результату будь-якою ціною тощо.

Висновки. Таким чином, використання сукупності зазначених педагогічних умов сприяли значному підвищенню ефективності організації фізкультурно-оздоровчої діяльності щодо виховання цілеспрямованості учнів 7-9-х класів. На основі психолого-педагогічного аналізу проблеми та впровадження педагогічних умов щодо виховання цілеспрямованості старших підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах можна

стверджувати, що виховання цілеспрямованості учнів 7-9-х класів є надзвичайно актуальним науковим викликом, оскільки цілеспрямованість як вольова якість дозволяє особистості планомірно й зосереджено діяти, прагнучи до досягнення мети; за допомогою виховання цілеспрямованості з'являється потреба ставити цілі і завдання, можливість проектувати шляхи їх досягнення тощо.

Пропозиції. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Зважаючи на актуальність дослідження, важливим є вивчення інноваційних технологій, сучасних форм і методів виховання цілеспрямованості учнівської молоді тощо.

Список літератури:

1. Артюшенко А. О. Виховання вольових якостей в учнів середнього шкільного віку в процесі занять фізичною культурою: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 – теорія і методика виховання / А. О. Артюшенко. – К., 2003. – 20 с.
2. Дудник І. О. Формування у підлітків готовності до вольових напружень у процесі занять фізичною культурою: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / І. О. Дудник. – Київ, 2013. – 210 с.
3. Касіч Н. П. Теоретичні аспекти виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності / Н. П. Касіч // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Інститут проблем виховання НАПН України. – Київ, 2017. – Вип. 21, кн. 1. – С. 263-274.
4. Остапенко О. І. Військово-патріотичне виховання в системі пріоритетів державної політики / О. І. Остапенко // Фізичне виховання в рідній школі. – К. – № 5 (106). – 2016. – С. 40-43.
5. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. автори І. Д. Бех, К. І. Чорна. – К., 2006. – 39 с.
6. Тимчик М. В. Фізичне виховання старших підлітків у процесі спортивних ігор у загальноосвітніх навчальних закладах / М. В. Тимчик // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал. Матеріали звітної науково-практичної конференції. – Івано-Франківськ, НАІР. – 2013. – С. 437-440.

Касіч Н.П.

Институт проблем воспитания
Национальной академии педагогических наук Украины,
Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ВОСПИТАНИЯ ЦЕЛЕУСТРЕМЛЕННОСТИ СТАРШИХ ПОДРОСТКОВ В ФИЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье раскрыты педагогические условия, содержание, формы и методы воспитания целеустремленности старших подростков в физкультурно-оздоровительной деятельности. С этой целью проанализированы воспитание целеустремленности старших подростков в физкультурно-оздоровительной деятельности в общеобразовательных учебных заведениях. Освещены значение и эффективность педагогических условий по воспитанию целеустремленности в общеобразовательных учебных заведениях и акцентировано на необходимости привлечения учащихся 7-9-х классов к физкультурно-оздоровительной деятельности.

Ключевые слова: педагогические условия, целеустремленность, воспитание целеустремленности, старшие подростки, физкультурно-оздоровительная деятельность.

Kasich N.P.

Institute of Problems of Education
National Academy of Educational Sciences of Ukraine,
National Pedagogical Dragomanov University

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF UPBRINGING OF PURPOSEFULNESS OF SENIOR TEENAGERS IN PHYSICAL CULTURE AND RECREATION ACTIVITY

Summary

The article deals with the pedagogical conditions, content, forms and methods of upbringing the purposefulness of senior teenagers in physical culture and recreation activities. With this purpose, the education of purposefulness of senior teenagers in physical culture and health activities in general educational institutions is analyzed. The significance and efficiency of pedagogical conditions in relation to the education of purposefulness in secondary schools and the emphasis on the necessity of attracting pupils of 7-9 grades to physical culture and health activity are highlighted.

Keywords: pedagogical conditions, purposefulness, education of purposefulness, senior teenagers, physical culture and recreation activity.